

Рецензия

От доц. д-р Йоанна Михайлова Недялкова, Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, катедра „Психология“, член на Научно жури съгласно заповед на ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“ № 709 от 18.10.2022г.

Относно: представен дисертационен труд на тема „Емоционалната интелигентност и мотивацията за учене като детерминанти при избора на професия“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.2 „Психология“, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“, автор Зорница Валентинова Маркова

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на представени от докторанта дисертационен труд, автореферат и справка с наукометрични показатели за ОНС „доктор“. Документите показват, че Зорница Маркова е изпълнила успешно всички предвидени дейности в индивидуалния учебен план за целия срок на докторантурата и е преминала успешно през необходимата процедура за допускане до защита за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ съгласно закона за висшето образование (ЗВО), Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагането на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ППЗРАСРБ).

Актуалност на темата

Представеният дисертационен труд на тема „Емоционалната интелигентност и мотивацията за учене като детерминанти при избора на професия“ от Зорница Валентинова Маркова се явява актуална проблематика в съвременната педагогическа и възрастова психология. Авторката подчертава, че бързо променящата се в днешно време бизнес и професионална среда, поставя учениците и студентите пред едно от най-важните и трудни решения в живота, а именно изборът на кариера. Тук влизат възможностите за личностно развитие, взаимно споделяне на опит и мнения за постигане на добри резултати, както и ефективното използване на способности за самопознание и емоционална интелигентност.

Всичко това е позволило добрата ориентация на автора в темата, което в комбинация с демонстрираните добра теоретична подготовка и аналитични способности са довели до провеждане на качествено научно изследване. От тук, темата на дисертационния труд на Зорница Маркова е актуална и интересна в приложно-психологически и практически план.

Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният за защита дисертационен труд е задълбочено и аргументирано изследване на актуална от областта на съвременната педагогическа и възрастова психология. Разработената проблематика е изследвана целенасочено и систематично.

Теоретичните и практико-приложните аспекти на дисертационния труд са свързани с развитието на концептуален подход към проучване на въпроса как емоционалната интелигентност като умение и мотивацията за учене, водят до еволюция на съвременното поколение и влиянието им върху решението за успешен избор на професионална кариера.

Дисертационния труд е в обем от 186 страници и се състои от увод, изложение в четири глави, изводи, препоръки и приноси, заключение, списък на използваната литература, осем приложения със списък от самооценъчните методики. Съдържанието на всяка от главите е разпределено в отделни параграфи. В изложението са включени 11 таблици, 21 фигури и 2 диаграми.

Характеристика и оценка на съдържанието на дисертационния труд

Структурата на дисертацията е логически изградена и подчинена на цялостното разработване на изследователския проблем на защитата на формулираната авторова теза и произтичащите от нея конкретни изследователски задачи.

Във **въведението** се внася обосновката, че изборът на разработената тема е мотивиран от липсата на всеобхватно изследване на взаимовръзката между емоционалната интелигентност, мотивацията за учене и изборът на професия, което да я анализира в контекста на нейната приложимост като инструмент на педагогическата психология. Подчертава се, че бързо настъпващите промени както в съвременния свят, така и на пазара на труда повишават изискванията към младите хора. Разнообразието на вродени индивидуални особености, условията на живот на различните индивиди са фактори, които пораждат огромен набор от когнитивни ориентации сформирани на основата на емоцията, мотивацията и интереса. Структурните компоненти в дисертацията са: обект, предмет, цел на изследването, задачи за постигане на поставената цел, хипотеза на изследването, изводи и препоръки.

В глава първа „Анализ на теоретичните постановки свързани с изследваните категории“ е направено теоретично проучване на въпроси свързани с особеностите на избор на професия и нейната значимост в

житетски план за постигане на удовлетвореност в условия на организационна среда. В първи параграф от теоретичната част се изяснява как на база личностно развитие се формира готовност за избор на професия и се излагат всички кореспондиращи факти и научни анализи. Втори параграф надгражда предишния, като авторката е посочила факторите, влияещи върху избора на професия-самосъзнание на „Аза“, насоченост на личността, интелектуална, емоционална и волева сфери, способности на личността. Бих допълнила, потребността като отправна точка в трудовата мотивация, която подтиква субекта да търси пътища за нейното задоволяване. В трети параграф се анализира характера и моделите на мотивацията за учене. Зорница Маркова се спира на академичната мотивация необходима част от изследването. В подпараграф 1.3.3. е разгледано влиянието на емоционалната интелигентност върху академичната мотивация и ефективното ѝ използване за подпомагането на развитието на хората участници в този процес. Емоционалната интелигентност задължително включва знанието как, кога и защо влияят емоциите върху мисленето и поведението на индивида, което дава възможност за управляване и контролиране на емоционалните състояния. (Стаменкова, Н., 2005)

На тази основа се аргументира потребността от изследване на практическите двигатели тези връзки да се изследват по-задълбочено.

Втора глава „Методика и дизайн на изследването“ е разделена на четири тематични параграфа. Предмет на изследване е академичната мотивация на студентите и факторите оказващи влияние върху избора на професия. Поставената изследователска цел от Зорница Маркова е емпирично равнище на емоционалната интелигентност като личностна черта. В първи параграф авторката представя емпиричните проекции на теоретичния модел, цел, задачи и ограничения на изследването. От голяма важност е допускането на връзка между емоционалната интелигентност като черта и избора на професионална кариера. Втори параграф представлява описание на изследваната взаимовръзка. Фокусът върху нея се явява един от основните детерминационни фактори при вземането на решение за избора на професия. Емоциите играят първостепенна роля в мотивацията. Многообразието от мотиви на човешката дейност се определя от многообразието на комбинациите, които се образуват от различните мисли и чувства на човека. Трети параграф разглежда методологията на изследване, четвъртият представя изследователски инструментариум.

В трета глава „Анализ и интерпретация на резултатите от емпиричното изследване“ фокусът е върху научната интерпретация на резултатите от статистико - математическите анализи на данните от проведеното емпирично изследване на емоционалната интелигентност,

академичната мотивация и фактори за избор на професия/специалност в младежка възраст.

В четвърта глава „Обобщения, изводи, препоръки“ научноизследователския интерес е насочен към проучване на мотиви и фактори, които влияят при вземане на решение за кариерно развитие. Проведеното изследване е осъществено през април-май 2021 год. И са обхванати общо 190 студенти от два университета, на възраст 19-51 години. Зорница Маркова е взела под внимание този аспект на мотивацията, който се има предвид при диагностиката ѝ за избор на професия, а именно логичната обвързаност между външната (награда, пари, одобрение) и вътрешната (потребността от самоуважение и себеизява) мотивация.

За постигането на целта на изследването са заложили следните задачи:

1. Да се създаде скала „Въпросник - Мотиви за избор на професия“, измерващ влиянието на факторите при избора на университетска специалност
2. Да се установят описателните характеристики на използвания инструментариум
3. Да се оцени взаимовръзката и влиянието на емоционалната интелигентност върху академичната мотивация и факторите за избор на професия
4. Да се изследва съвместното влияние на емоционалната интелигентност и академичната мотивация върху избора на професия (зависима променлива)
5. Да се проучат ефектите на мотивацията за учене върху професионалния избор
6. Да се изследват индивидуалните различия в емоционалната интелигентност като личностна черта, избор на професия и мотивацията по пол, възраст и университет
7. Да се формулират изводи и препоръки с практическа приложимост в психологията и педагогиката.

Методологията включва:

- Теоретично изследване;
- Аналитично изваждане на важни моменти;
- Емпирично проучване;

В практическата част на разработката са представени цел, обект на изследването, предмет, метод, хипотези и процедура. Зорница Маркова описва организацията и хода на изследването. Направен е анализ на резултатите от изследването и на тази база са изведени следните по-съществени изводи:

1. Резултатите от настоящото изследване показват положителния ефект на емоционалната интелигентност върху академичната мотивация и избора на професия.

2. Потвърждава се влиянието на емоционалната интелигентност като личностна черта.

3. Направените изводи допълват съвременните проучвания, че студентите с по-високи нива на емоционална интелигентност са по-успешни в обучението си.

4. Емоционалните умения влияят върху мотивите.

5. Високото равнище на емоционална интелигентност и академичната мотивация стимулират използването на вътрешни и външни мотиви при избора на професия.

6. Допуснатия изследователски модел се потвърждава.

Библиографията за разработване на настоящия труд се състои от 249 литературни източника на кирилица и латиница език, които са използвани добросъвестно и коректно.

Заключението представлява подходящо обобщение на проведеното дисертационно изследване . В него се подчертават постигнати резултати. Всички анализи в дисертационната работа се основават на убеждението, че могат да се открият необходимите решения в психологията и педагогиката с помощта на онези модели, които отговарят на потребностите на съвременното общество и в частност на младото и активно поколение. В основата на формирането на способности като култура, обучение, лидерство стои и емоционалната интелигентност.

Може да се обобщи, че направените в дисертационното изследване изводи следват от текста и са пряко обвързани с методологията в конкретната проблематика. Предложенията са обосновани, произтичат от анализа на съвременното състояние на изследваната тема и са дадени насоки за нейното по-успешно реализиране.

Обобщение на по-съществени страни и резултати с приносен характер на дисертационния труд

Настоящият дисертационен труд се отличава с няколко приноса по отношение на научната и практическа дейност, свързана с използването на взаимовръзката между емоционалната интелигентност и мотивацията за избор на професия.

1. На база на основните теоретични и експериментални източници се подкрепя научно, че конструкта емоционална интелигентност може да се определи като личностна черта .

2. Резултатите от емпиричното изследване запълват съществуващ дефицит в изследванията на психологическата специфика на избора на кариерен път.
3. За целите на изследването е съставена авторска скала за измерване на мотивите за избор на професионално направление/специалност, която има добра надеждност и конструктивна валидност.
4. Предложен е теоретико-емпиричен модел, който изследва взаимосвързката между личностните характеристики, академичната мотивация и мотива за избор на професия.
5. Представят се доказателства, според които емоционалната интелигентност е важен предиктор при избора на академична специалност.
6. Емпирично се потвърждава медиращата роля на емоционалната интелигентност във взаимоотношенията между академичната мотивация и мотиви за избор.
7. Всички резултати представени в дисертационния труд могат да послужат като важни ориентири за оптимизиране на работата на учители, преподаватели и всички други специалисти в областта на образованието.

Посочените приноси са приемливи и несъмнено са собствено дело на автора. Имат характер на обогатяване на съществуващите знания и приложението им в психологическата и педагогическа практика. Съдържат теоретични интерпретации на въпроси, свързани с приложение на знанията до момента и наличието на необходимост от развитие на личния потенциал на студенти и ученици, което води до по-успешен избор на професионална кариера. Изводите и препоръките водят към получаване на качествени резултати в съвременната психологическа и образователна среда.

Автореферат и публикации по дисертационния труд

Теоретичните и приложните постижения, достигнати в дисертационния труд са популяризирани в научните публикации на автора, както и в изнесени доклади на научни конференции, като ЛНС-ЮФ.

Авторефератът е разработен в съответствие с възприетите в България изисквания и отразява точно и пълно структурата, основните идеи, съдържание, проблеми и резултати на дисертационния труд.

Нямам критични бележки към дисертационния труд и автореферата към него.

Заклучение

В заключение считам че, дисертационния труд на Зорница Валентинова Маркова „Емоционалната интелигентност и мотивацията за учене като детерминанти при избора на професия“ е задълбочен, интересен, полезен за практиката в областите на педагогическата и възрастова психология и има характер на завършено научно изследване. С него кандидат докторантката демонстрира убедително способност да анализира и допринася за реализирането на полезни за практиката научни теми. Получените резултати от дисертационния труд ми дават основание да приема, че същият **отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.**

Предлагам на Уважаемото научно жури да даде образователната и научна степен „доктор“ на Зорница Валентинова Маркова в професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“.

27.04.2023г.

Варна

доц. д-р Йоанна Недялкова: